

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Yüzün Böylesi...

Clark Gable, Marlon Brando, 1950'lerin en çok beğenilen aktörleri arasındaydı. Ama biz çocuklara sorulsaydı, Oscar ödülü oybirliği ile Boris Karloff'a giderdi. Karloff, pek Shakespeare'in Hamlet'ini oynayacak yetenekte bir aktör değildi; ama Dr. Frankenstein'in yarattığı canavar rolü, onun için biçilmez bir kaftandı. Frankenstein romanını ünlü İngiliz şairi Percy Shelly'nin karısı Mary yazmış. Konu, oradan buradan topladığı parçalarla yepyeni bir insan yaratan bir doktorun öyküsü. İsterseniz gelin canavarın yaşama nasıl gözlerini açtığını (yazarınızın alelacele yaptığı tercümeyle) Mary'nin ağzından dinleyelim: "Saat sabahın biriydi. Yağmur pencerenin camlarını dövüyordu. Tam mum sönmek üzereyken, mahlûkun sarı renkteki gözünü açtığını gördüm; vücudu şiddetle sarsılıyor ve

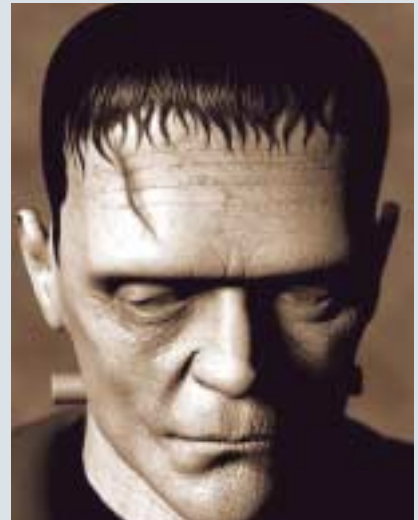
zorlukla nefes alıyordu. O anda hissettiklerimi size nasıl anlatabilir ve bu kadar itinayla yarattığım mahlûku sizlere nasıl tarif edebilirim ki? En uyumlu ve en güzel organları seçmiştim. Güzel mi? Aman Tanrım! Sarı bir deri, altındaki adele ve damarları zoru zoruna kaplıyor, simsiyah saçları ve inci rengi dişleri, sulanmış donuk gözleriyle tam bir kontrast oluşturuyordu."

1818 yılında yazılmış bu satırların bir gün gerçek olabileceği, Mary Shelley dahil kimin aklına gelirdi ki? Böbrek, karaciğer nakilleri artık çok normal sayılan olaylar; fakat geçen aylarda Fransa'da gerçekleştirilen bir el nakli ve bir İngiliz cerrahın yüz nakli yapmak için gerekli hazırlıklarını tamamlayıp gönüllü beklediğini bütün dünyaya ilan etmesi, olaya bambaşka boyutlar ekledi. Eh, dün böb-

rek, bu gün el, yarın yüz derken bir de bakarsınız, ileride bir beyin nakli de yapılırsa ortaya yeni bir Frankenstein çıkabilir.

Olası bir yüz naklinin basında uyandırdığı yankılar bizi pek şaşırtmadı. Eleştirmenler birçok kişinin ünlü bir aktör veya şarkıcıya benzemek için hemen sıraya gireceğini ve böylelikle işin çıkırından çıkacağını vurguladılar. Doktorların yanıtıysa bu tür korkuların yersiz olduğu, geleneksel cerrahi tekniklerin uygulanamayacağı bir hasta için böyle bir naklin tek çıkar yol olduğu yönündeydi.

Takdir edeceğimiz gibi, bu tür ameliyatlarda beraberinde bir sürü sorunlar getirecek. En azından "Hangi yüzle benden tekrar yardım istiyorsun?" gibi sözler anlamını yitirebilir. Yeni kaybettiği sevgilisinin suratını başka bir gövdenin üstünde görmek, birçok kişiyi rahatsız edebilir. Çok daha ciddi, nakil yapılan hasta bir cinayet işlediği zaman "Hakim Bey (Ha-

nım) tetiği çeken benim kendi elim değil ki" veya "Hakim bey, beni dürtten şu yeni taktıkları beyindi" kabilinden bir savunma taktiğine başvurabilir. Bunlar, üzerinde durulması gereken önemli sorunlar; umarız ilgililer fazla vakit kaybetmeden bazı koruyucu önlemler olarak bu tür felaketleri önlerler.

Gelelim gen nakline. Klonlamayı bir başka yazıda incelemiştik; bu kez tıp ve tarım alanlarındaki gelişmelere ve olası sorunlara değineceğiz. Gen mühendislerinin en büyük başarılarından biri, şeker hastalarının kullandıkları insülini üretmek. Okuduklarımıza göre, bu yolla üretilen çok sayıda antibiyotik de sırasını bekliyormuş. Bu konunun uzmanı değiliz; ama kulağımıza gelen bilgilere göre, çeşitli aşamalardan sonra genetik ilaçları, diğer yöntemlerle üretilen ilaçlara nazaran daha da ucuz gelecekmış.

Bitkilere musallat olan zararlı böcek ve hayvanları yok etmek için bol miktarda pestisit kullanıldığını duymuşunuzdur. Kurunun yanında yaş da yanar misali, pestisit birçok faydalı veya zararsız böceklerle de zarar verir ve eğer atmosfer veya suya fazla miktarda karışırsa, insan sağlığına da zararlı olabilir. Ama eğer patates ve soya fasulyesi gibi ürünler kendilerini zararlılardan koruyacak toksinleri üretebilirlerse, o zaman pestisit problemi kendiliğinden çözülür. Şu anda kendi toksinlerini üretebilen patates ve soya fasulyesi ABD'de satılıyor; ama bu çok önemli gelişme beraberinde bazı önemli sorunları da getiriyor. Örneğin, zararlı bir yaban otu yakınındaki bir bitkinin genlerini kapabiliyor. Yani doğada da bir çeşit kapkaççılık oluyor. Kısacası, böyle bir durumda, geçen yazımızda bahsettiğimiz katil domateslere taş çıkartabilecek güçte süper bir yaban otu ortaya çıkabiliyor. Yaban otu ne gibi zarar verebilir deyin de geçmeyin. Ameliyat geçirmemiş yaban otları bile, tahıl ürünlerinin gıdasını elinden alarak veya güneş ışınlarını engelleyerek bazen böceklerin verdiği zararlardan çok daha büyük boyutlarda zarar verebiliyor. Botkin ve Keller adlı ekologlar "Environmental Science" (Çevre Bilimi) adlı ders kitaplarında zararlı otların, soya fasulyesi verimini yüzde altmış oranında azaltabileceğini ve yabani otlarla mücadelede her yıl 16 milyar dolara yakın para harcandığını yazıyorlar. Bir de kendini yeni kaptığı genlerle donatmış her türlü pestiside meydan okuyan bir yaban otunun verebileceği zararı düşünün.

Son yıllarda ortaya çıkan başka bir problem de, kendi pestisidini üreten bir ürünün diğer canlılara zarar vermesi. Örneğin, pestisit üretecek şekilde değiştirilmiş patatesin Monarch (kral) kelebeğini zehirlemesinin kanıtlanması. Bu tür olaylar, haklı olarak kamuda bazı kuşkular yaratıyor. Biliminsanları bu tür problemlerin, yeni bitkilerin diğer bitkilerden uzak yerlerde büyütülerek ve daha başka önlemler olarak ortadan kalkacağını söylüyor ve hemen ekliyorlar: Her yeni teknoloji, beraberinde problemler getirir.

Bütün bunlar, akla önemli bir soru getiriyor: Yukarıda bahsettiğimiz olaylar ışığında ülkemizin politikası ne olmalıdır? İşte burada Türkiye Bilimler Akademisi ve TÜBİTAK gibi organizasyonlara büyük görevler düşüyor. "Bu faydalı, bu zararlı değil" kabilinden yazılan raporlar sanırım yeterli değil. Biliminsanlarının yanı sıra olaya çok daha geniş açıdan bakacak filozof, ilahiyatçı, sanatkar, ekonomist ve çevrecilerin de de yer alacağı komisyonlara gerek var. Bu konularda ortak bir politika belirlemek, sanırım çok faydalı olur.

Bu konuda ne yapılması gerektiği hakkında bir iki naçizane önerimi sizlerle paylaşmak isterim. Başkalarına zarar vermediği sürece isteyen istediği yüzü, organı, vesaire taktırsın ama bazı kısıtlamalar da olsun. Örneğin bir kaynana, gelininin yüzünü taktıramasın. (O zaman gelin sayısı sifıra inebilir!)

Tarıma gelince: Burada iki koldan yürümek gerekir. Organik tarım, hem hükümet hem de devlet tarafından desteklen-

melidir. Zararlıları pestisit yerine faydalı böcekleri devreye sokarak yok etmek, fosil yakıt yerine güneş veya rüzgar enerjisi, kimyasal yerine doğal gübre kullanmak, insan sağlığı açısından çok daha iyidir. Hatta ben de emekli olduğum zaman deniz kenarında bir yer alıp çok takdir ettiğim Buğday dergisinde önerilen teknikleri kullanarak küçücük bir çiftlik açmak isterim; ama genetik mühendisliğinin de tam gazla yoluna devam etmesine taraftarım. Bizim sadece kendimizi değil, gelecekte dört çocuk yetiştiren dar gelirli babayı da düşünmemiz gerekir. Genetik tarımda bir yatırıp bin almak olasıdır. Böyle bir fırsatı tepemeyiz. Bizim çocukluğumuzda tavuk yemek bir lükstü. Bugünse orta gelirli bir ailenin alabileceği bir ürün. Bunu da modern tarıma borçluyuz.

Şimdi iş yeni bir canavar öyküsünü yazmaya geldi. Şöyle bir başlangıca ne dersiniz:

"Sabahın biriydi. Küresel ısınmadan olacak, laboratuvarın camları buğulanmıştı. Sınav kağıtlarını okumuş, adetim olduğu üzere çocukların yüzde seksenini çaktırmış, dekana bana araştırma parası bulmadığı takdirde onu rektöre şikayet edeceğimi bildiren zehir zemberek bir memorandum yazmışım ki, temizlik işçisi İgor -pardon- İbrahim, oradan buradan topladığı yaprak ve fidanları taşıyarak içeriye girdi. "Patron" dedi İbo, "Kemal Derviş beyin dışında kimsenin ruhu bile duymadı. Alttın üreten süper bitkini yapmaya başlayabilirsin..."